

หลักเกณฑ์การปฏิบัติ สมาธิ - ปัญญา

โดย ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๙

หลักปฏิบัติเครื่องดำเนินอันเป็นศูนย์กลางและเหมาะสม
อย่างยิ่ง คือ ชุตงควัตร ๑๓ ข้อ นี่เป็นเครื่องดำเนินสำหรับ
พระผู้เห็นภัย เพื่อจะหลุดพ้นจากภัยให้ถึงแดนเกษม คือพระ
นิพพาน ส่วนประกอบภายในจิต อารมณ์ของจิต เครื่องดำเนินของ
จิต ได้แก่กรรมฐาน ๔๐ ห้องดังที่ท่านแสดงไว้ จะเป็นบทใด
ก็ตามในกรรมฐาน ๔๐ ห้องนั้น ที่เห็นว่าเหมาะสมกับจริตนิสัย
ของผู้ปฏิบัติเป็นราย ๆ ไป ย่อมยึดเอาธรรมบทนั้น ๆ ที่ตนชอบ
เข้ามากำกับใจ ที่เรียกว่าบริกรรมภาวนา ดังอนุสติ ๑๐ นี้มี พุทโธ
ธัมโม สังโฆ เป็นต้น อยู่ในอนุสติ ๑๐ นี้ เราจะเอาบทใด หรือ
อานาปานสติ

๖ หลักเกณฑ์การปฏิบัติ สมาธิ - ปัญญา

ธรรมเหล่านี้หนบตาใดเหมาะสมกับจริตนิสัยของผู้บำเพ็ญ
รายใด พึงนำธรรมบทนั้นเข้ามากำกับใจ ให้เป็นบริกรรมภาวนา
หรือกำหนดรู้ เช่น ลมหายใจเข้าออก ไม่ต้องบริกรรมหรือ
บริกรรมก็ได้ตามแต่ความถนัดใจ ถ้าไม่บริกรรมก็ให้รู้ลมเข้าลมออก
ลมสัมผัสที่ตรงไหนมาก พึงตั้งสติลงที่จุดนั้น เช่น ตั้งจมูกเป็นต้น
เป็นที่ผ่านเข้าออกของลมอย่างเด่นชัด รู้ได้ชัด สัมผัสมากกว่า
ที่อื่น ๆ ก็กำหนดที่ตรงนั้นไว้

ให้ความรู้คือใจนั้นอยู่กับความสัมผัสของลมผ่านเข้าผ่าน
ออก โดยไม่ต้องตามลมเข้าไปและตามลมออกมาในขั้นเริ่มแรก
จะเป็นการฟุ้งเฟ้อมากไป หรือเพิ่มภาวะให้จิตมากไป จึงต้องให้
กำหนดรู้อยู่เพียงลมเข้าลมออกเท่านั้น ไม่ให้จิตส่งไปสู่สถานที่
อื่นใดอารมณ์ใด นอกจากลมเข้าลมออกที่ตนกำหนดอยู่นั้นเท่านั้น
เราจะบริกรรมธรรมบทใดก็ตาม ให้พึงทำความรู้สึกอยู่กับ
ธรรมบทนั้น ๆ เท่านั้น ประหนึ่งว่าโลกนี้ไม่มีอื่นใดในเวลานั้น
มีเฉพาะคำบริกรรม กับความรู้ที่สัมผัสสัมพันธ์กันอยู่นี้เท่านั้น
ท่านเรียกว่าภาวนาที่ถูกต้องเหมาะสม

**ในธรรมที่กล่าวมา ๔๐ ห้องนี้ เป็นธรรมที่เหมาะสมกับ
ผู้ประพฤติปฏิบัติ จะยึดเอาบทใดก็ตาม เมื่อเห็นถูกกับจริตนิสัย
จึงเรียกว่าเป็นธรรมกลาง ๆ เป็นปฏิบัติที่ราบรื่นดีงาม บรรดา
พระสาวกอรหันต์ทั้งหลายท่านผ่านไปด้วยธรรมเหล่านี้แล ใน**

ขั้นเริ่มแรกเป็นเช่นนั้น นี่เราหมายถึงเริ่มแรกแห่งการภาวนา ต้องมีธรรมบทใดบทหนึ่งเป็นเครื่องเกาะเครื่องยึด เครื่องกำกับของใจ ไม่เช่นนั้นใจจะหาที่เกาะที่ยึดไม่ได้ ไขว่ไขวไปหมดและไม่ได้ผลอันใด

ท่านจึงสอนกรรมฐานไว้ในตัวของเรานี้ ก็มีกรรมฐาน ๕ ที่อุปัชฌาย์มอบให้ตั้งแต่วันอุปสมบท คือ เกสา โลมา นขา ทันทา ตโจ เราจะนำคำเหล่านี้คำใดคำหนึ่งบทใดบทหนึ่ง บริกรรม เช่นเดียวกับธรรมทั้งหลายที่กล่าวมาสักครู่นี้ก็ได้ไม่มีอะไรขัดข้อง เพราะเป็นธรรมเป็นกรรมฐานด้วยกัน นี่เป็นธรรมฝึกหัดเบื้องต้น ต้องมีบทธรรมเป็นเครื่องยึด ไม่ใช่จะกำหนดรู้เฉย ๆ ดังที่จิตท่านมีหลักมีเกณฑ์แล้ว เช่น จิตท่านผู้มีสมาธิเป็นพื้นฐานอยู่แล้วนั้น ท่านจะบริกรรมหรือไม่บริกรรม หากเป็นการเห็นควร ของท่านเองสำหรับผู้มีหลักใจแล้ว ส่วนผู้ที่ยังไม่มีหลักใจ ต้องยึดหลักธรรมนี้ไว้กับใจเป็นเครื่องยึดเป็นคำบริกรรม จึงเหมาะสม ไม่เช่นนั้นไม่ได้เรื่อง

ผู้ปฏิบัติทั้งหลายพึงกำหนดธรรมเหล่านี้ ให้เลือกเอา ธรรมเหล่านี้ที่เห็นว่าเหมาะกับจริตนิสัยของตนมาปฏิบัติต่อตนเองในขั้นเริ่มแรก จนจิตเกิดเป็นสมาธิขึ้นมา คือความแน่นหนามั่นคงภายในใจ หากรู้เอง เมื่อจิตสงบลงไป ๆ หลายครั้ง หลายหน จิตจะสร้างฐานแห่งความมั่นคงขึ้นภายในตัวเอง ความ

๘ หลักเกณฑ์การปฏิบัติ สมาธิ - ปัญญา

สงบเป็นครั้งเป็นคราวแล้วถอนขึ้นมาใหม่ ท่านเรียกว่าจิตรวมหรือจิตสงบ เมื่อจิตมีการสงบเข้าไปและถอนออกมา สงบตัวเข้าไปแล้วขยายตัวออกมา อย่างนี้ท่านเรียกว่าจิตสงบ

เมื่อจิตสงบหลายครั้งหลายหน ในแต่ละครั้งละหนของจิตที่สงบนั้น ย่อมสร้างฐานแห่งความแน่นหนามั่นคงขึ้นภายในตัวเองโดยลำดับลำดับ เมื่อนานเข้าก็กลายเป็นสมาธิขึ้นมา คือเป็นจิตที่มั่นคง เป็นจิตที่แน่นหนา กำหนดดูเมื่อไรก็รู้ได้ชัดว่านี่คือจุดแห่งความรู้ นี่คือจุดแห่งจิตอันเป็นความสงบประจำตัวนี้เรียกว่าจิตเป็นสมาธิ

ไม่ใช่รวมลงไปแล้วเป็นสมาธิ ๆ เราจะเรียกว่าสมาธิ ในขณะที่จิตรวมก็ได้ แต่ที่ให้แน่ที่สุตก็คือ จิตรวมตัวเข้าไปหลายครั้งหลายหน จนถึงกับสร้างฐานของตนให้เกิดความมั่นคงขึ้นมา แม้จะคิดอ่านไตร่ตรองอะไรได้อยู่ก็ตาม แต่ฐานของจิตที่แน่นหนามั่นคงนั้นไม่ละตัวเอง นั่นจะเป็นความที่เหมาะสมอย่างยิ่งในคำว่าจิตเป็นสมาธิ เพราะเป็นอย่างนั้นจริง ๆ ในวงผู้ปฏิบัติจะทราบได้ชัดไม่ต้องไปถามใครเลย

ขอแต่จิตได้สงบเข้าไปดังที่กล่าวนี้เถอะ เมื่อสงบเข้าไป ๆ ถอนออกมา สงบเข้าไปหลายครั้งหลายหนหลายวันหลายคืนเข้าไป หากเป็นความแน่นหนามั่นคงขึ้นภายในจิตเอง นั่นท่านเรียกว่าจิตเป็นสมาธิแล้ว

ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน ๙

จิตเป็นสมาธิย่อมมีความเย็น ย่อมมีความสงบตัว ไม่
หิวโหยในอารมณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะอารมณ์ทางใด รูป เสียง กลิ่น รส
เครื่องสัมผัส เฉพาะอย่างยิ่งกามารมณ์เป็นสำคัญสำหรับนักบวช
อันนี้เป็นข้าศึกมากภายในจิตใจ และชอบคิด ดมมาก คิดได้อย่าง
รวดเร็วแต่หักห้ามได้ยาก เหล่านี้เมื่อจิตมีสมาธิคือความสงบแล้ว
สิ่งเหล่านี้ย่อมสงบตัวไป แต่ไม่ใช่ขาด ไม่ใช่ละขาด เป็นเพียง
ความสงบของจิต คือจิตอิมัตถ์ในขั้นนี้ ท่านจึงสอนให้ใช้การ
พิจารณาคือปัญญา

ปัญญานั้นหมายถึงการถอดการถอน การคลี่คลาย
ดูสิ่งต่าง ๆ ให้เห็นตามความเป็นจริง แล้วถอนไปโดยลำดับลำดับ
ตั้งแต่กิเลสขั้นหยาบ ๆ จนกระทั่งถึงขั้นละเอียดสุด หลุดพ้น ท่าน
เรียกว่าปัญญาทั้งนั้น แต่เป็นขั้น ๆ ของปัญญา สมาธิเป็นเพียง
ทำจิตให้สงบเพื่อจะได้พิจารณาได้ง่ายลงไป ผิดกับการพิจารณาทั้ง
ที่จิตหาพื้นฐานแห่งความสงบไม่ได้อยู่เป็นอันมาก เพราะฉะนั้น
พระพุทธเจ้าท่านจึงสอนให้บำเพ็ญทางสมาธิ ท่านเรียกว่าสมาธิ
อบรมปัญญา

ดังที่กล่าวไว้ในอนุศาสน์ สมาธิปริภาวิตา ปญญา มหปผลา
โหติ มหานิสสา สมาธิเป็นเครื่องหนุนปัญญา ให้พิจารณาสิ่ง
ทั้งหลายรู้ได้แจ่มแจ้งชัดเจนโดยลำดับลำดับ ปญญาปริภาวิตัง จิตตัม
สมมุเทว อาสเวหิ วิมุจจติ ปัญญาเมื่อสมาธิได้อบรมแล้วย่อมมี

๑๐ หลักเกณฑ์การปฏิบัติ สมาธิ - ปัญญา

ความคล่องตัว คือได้รับการอบรม ได้รับความหนุนมาจากสมาธิแล้ว ย่อมมีความคล่องตัวในการพิจารณาแยกแยะอารมณ์ต่าง ๆ จนถึงกับตัดขาดได้ หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงโดยชอบ นั้นท่านว่าสมมุทเว อาสเวหิ วิมุจฺจติ คือหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงโดยชอบนี้หลักธรรมที่ท่านแสดงเป็นพื้นเป็นฐานอันตายตัวไว้เป็นจุดศูนย์กลางโดยแท้จริง

ท่านจึงสอนให้อบรมสมาธิเพื่อเป็นบาทเป็นฐาน เพื่อจิตได้มีความสงบตัว มีความอึดตัวในอารมณ์ทั้งหลาย อยู่ด้วยความสงบเย็นใจ เมื่อจิตมีความสงบเย็นใจแล้ว ย่อมพาพิจารณาอะไรเป็นการเป็นงานได้ดีกว่าการใช้ให้จิตพิจารณาทั้งที่จิตหาความเป็นสมาธิไม่ได้ และกำลังหิวโหยในอารมณ์เป็นไหน ๆ

การพิจารณาจิตที่ไม่เคยมีความสงบเลยให้เป็นปัญญา มักจะเป็นสัญญาเถลไถลออกนอกกลุ่มนอกทางอยู่เสมอ ๆ ไม่ค่อยจะได้เรื่องได้ราวอะไร จนถึงกับว่าไม่ได้เรื่อง ท่านจึงสอนสมาธิเป็นบาทเป็นฐาน เป็นเครื่องยืนยันว่าจะได้ผลในการพิจารณาทางด้านปัญญา เมื่อสมาธิมีอยู่ภายในจิตใจแล้ว ใจไม่หิวโหย ใจไม่รวนเร ใจไม่กระวนกระวาย ย่อมทำหน้าที่การงานของตนไปโดยลำดับลำดับตามสติที่บังคับให้ทำ จนถึงกับได้ปรากฏผลขึ้นมาเป็นปัญญาโดยลำดับลำดับ จนถึงขั้นปัญญาที่เห็นเหตุเห็นผล

**แล้ว และหมุนตัวไปเองโดยไม่ต้องถูกบังคับเหมือนตั้งแต่ก่อนที่
เคยบังคับกันนั้นเลย นี่เป็นอย่างนี้**

ในเบื้องต้นจึงต้องอาศัยคำบริกรรมเป็นพื้นฐานก่อน นี่
เป็นหลักตายตัว เป็นหลักศูนย์กลางแห่งการปฏิบัติของผู้บำเพ็ญ
ทั้งหลาย ไม่ควรจะละไม่ควรจะปล่อยวางคำบริกรรมซึ่งเป็น
เครื่องยึดของจิตในขั้นเริ่มแรก เพื่อหาหลักฐานใส่ตัวเอง จึงจำ
ต้องใช้บทบริกรรมนี้เป็นฐานสำคัญมากอยู่เสมอ

จนกว่าจิตนี้ได้เริ่มเป็นสมาธิขึ้นมา ถึงกับเป็นสมาธิแล้ว
คำบริกรรมเหล่านั้นซึ่งเคยนำมาบริกรรมเป็นประจำนั้น ก็ย่อมจะ
ปล่อยวางกันได้ ด้วยความเข้าใจตัวเองว่าสมควรจะปล่อยวาง
หรือไม่ นั้นเป็นสิ่งที่จะทราบด้วยสมาธิของตัวเอง ด้วยหลักของ
ความรู้คือความเด่นชัดแห่งจุดของผู้รู้ของตัวเอง แล้วจะไม่
บริกรรมก็ได้ โดยกำหนดเอาความรู้นั้นเป็นฐานที่เดียว อยู่กับ
ความรู้นั้น เมื่อจะกำหนดให้ความรู้นั้นมี ความสงบลงไป ก็กำหนด
ลงได้อย่างง่ายดาย ที่นี้ก็เปลี่ยนแปลงไปได้เรื่อย

ที่นี้คำว่าคำบริกรรมในกรรมฐาน ๔๐ ห้องนี้ หลักใหญ่ก็
เป็นการบำเพ็ญในเบื้องต้น ผู้บำเพ็ญในขั้นเริ่มแรกจำต้องได้ยึด
ธรรมเหล่านี้ไว้เป็นหลักเกณฑ์ของใจ จนกว่าใจจะได้หลักได้เกณฑ์
แล้วค่อยแผ่กระจายออกไปในงานทั้งหลาย ที่นี้หาความเป็น

๑๒ หลักเกณฑ์การปฏิบัติ สมาธิ - ปัญญา

ประมาณไม่ได้ เมื่อจิตได้เป็นสมาธิแล้วฝึกหัดทางด้านปัญญา ปัญญาจะตีแผ่ออกไปโดยลำดับลำดับ คำบริกรรมนั้นจะหายไป โดยหลักธรรมชาติของผู้บำเพ็ญนั้นแล

เพราะฉะนั้นผู้บำเพ็ญถึงขั้นสมาธิอย่างแน่นและขั้นปัญญาแล้ว ในคำบริกรรมทั้งหลายจึงหายไปโดยหลักธรรมชาติแห่งการปฏิบัติของตัวเอง คือค่อยหายไปเอง เช่นเดียวกับเราขึ้นบันได ก้าวขึ้นไปขั้นที่ ๑ ขั้นที่ ๒ ขั้นที่ ๑ ก็หมดความจำเป็นไป ก้าวผ่านไป ๆ จนถึงวาระสุดท้าย ก้าวขึ้นถึงบนบ้าน นี่คำบริกรรมก็ค่อยเปลี่ยนตัวเองไปเช่นนั้น จนถึงขั้นปัญญาแล้วไม่ต้องบอกที่นี้หากรู้ในตัวเองวิธีทำการทำงาน

เหมือนโลกเขาทำงาน ผู้ใหญ่ทำงานเข้าใจในงาน ทำไปได้กว้างขวางมากมายผิดกับเด็กเป็นไหน ๆ นี่การทำงานของสมาธิที่มีหลักมีเกณฑ์แล้ว กับการทำงานทางด้านปัญญาก็เป็นเช่นเดียวกัน มีความขยายตัวออกไปโดยลำดับลำดับจนหาประมาณไม่ได้ แต่ผู้ปฏิบัติหรือผู้ดำเนินสมาธิดำเนินปัญญานั้น จะรู้ตัวเอง โดยไม่ต้องไปถามใครว่าควรจะปล่อยคำบริกรรมมากน้อยเพียงไร หรือไม่ปล่อย เป็นอย่างไร ในเวลาใดขณะใด หากทราบเองในผู้ปฏิบัติขั้นนั้น ขอให้ทุก ๆ ท่านยึดไว้เป็นหลักเป็นเกณฑ์ในการปฏิบัติภาวนา

ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน ๑๓

หลักใหญ่ให้จิตสงบได้นั้นแหละเป็นของดี เพียงจิตสงบเท่านั้นก็ตัดความกังวลวุ่นวาย ซึ่งเคยประจำจิตเสียดแทงจิตออกไปได้โดยลำดับลำดับ จนถึงกับเป็นขั้นสบาย เพราะฉะนั้นผู้ภาวนาเมื่อจิตเป็นสมาธิแล้ว จึงมักชี้แจงในการพิจารณาธรรมทั้งหลายด้วยปัญญา นอนจมอยู่กับสมาธินั้นเสียไม่ออกพิจารณาพิเคราะห์ที่สุดท้ายก็เข้าใจว่าความรู้ที่แน่วแน่แห่งความเป็นสมาธิของตนนั้นจะเป็นมรรคผลนิพพานไปแล้ว ในข้อนี้ผมเคยเป็นแล้ว จึงได้นำมาอธิบายให้ท่านทั้งหลายได้ทราบ ว่าสมาธิต้องเป็นสมาธิ ปัญญาต้องเป็นปัญญา เป็นคนละสัดเป็นคนละส่วน เป็นคนละอันจริง ๆ ไม่ใช่อันเดียวกัน หากเป็นอยู่ในจิตอันเดียวกันนั้นแล เป็นแต่เพียงไม่เหมือนกัน

จิตที่เป็นสมาธิก็เต็มภูมิได้เหมือนกัน เมื่อถึงขั้นเต็มภูมิแล้วจะทำอย่างไรก็ไม่เกินนั้น ไม่เลยนั้นไปอีก ถึงขั้นสมาธิที่เต็มภูมิแล้วก็มีแต่ความแน่วแน่ของจิต ความละเอียดของจิตที่รู้อย่างแน่วแน่เท่านั้น จะให้มีความละเอียดแหลมคมหรือแยกคายต่าง ๆ แผลกระจายออกไปฆ่ากิเลสต้นหาอาสวะประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายในใจนั้นไม่ได้ เพราะไม่เห็นเพราะไม่รู้ ด้วยเหตุนี้ท่านจึงสอนให้พิจารณาทางด้านปัญญา ซึ่งเป็นเรื่องแยกคายยิ่งกว่าสมาธิอยู่มากมายจนหาประมาณไม่ได้ นี่ละปัญญาจึงเป็นปัญญา

๑๔ หลักเกณฑ์การปฏิบัติ สมาธิ - ปัญญา

ผู้ที่เป็นสมาธิถ้าไม่ออกพิจารณาทางด้านปัญญา จะเป็นสมาธิอยู่อย่างนั้นตลอดไปจนกระทั่งวันตายก็หาเป็นนิพพานได้ไม่หาเป็นปัญญาได้ไม่ ต้องเป็นสมาธิอยู่ตลอดไป นี่ละท่านจึงสอนให้ออกพิจารณาทางด้านปัญญา มีความจำเป็นอย่างนี้ ให้ทุก ๆ ท่านจำไว้ให้แม่นย่ำ นี่สอนด้วยความแม่นย่ำด้วย สอนด้วยความแน่ใจของเจ้าของ เพราะได้ผ่านมาแล้วอย่างนี้ ติดสมาธิก็เคยติดแล้ว

ผมเคยได้พูดให้หมู่เพื่อนฟังมานานแสนนานหลายครั้งหลายหน จนนับไม่ได้นั่นแหละ ว่าได้ติดสมาธินี้มาเสียอย่างจำเจหรือติดสมาธิมาเสียจนจมพุดง่าย ๆ จนเป็นความซึ่เกียจ จนเกิดความสำคัญว่าสมาธินี้แลจะเป็นนิพพาน สมาธินี้แลจะเป็นธรรมชาติที่สิ้นกิเลส จะสิ้นอยู่ตรงนี้ ตรงที่รู้ ๆ นี่ละ ไม่มีที่อื่นใดเป็นที่สิ้นกิเลส นั้นเหมาเอาเสียทั้งหมด

ความจริงความรู้อันนั้นมันกลมกลืนกับอะไรอยู่ เพียงชั้นของสมาธิ ความรู้ในชั้นสมาธิ จะไปสามารถรู้กิเลสให้เห็นสมาธิไปได้อย่างไร เพราะกิเลสที่ละเอียดยเห็นสมาธิมีอีกมากมาย ยิ่งกว่าที่ความรู้ในชั้นสมาธิจะรู้ได้เป็นไหน ๆ เพราะฉะนั้นท่านจึงสอนให้แยกทางด้านปัญญา

ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน ๑๕

เมื่อจิตมีความสงบ จะสงบขั้นใดก็ตามย่อมเป็นบาท เป็นฐาน เป็นเครื่องหนุนปัญญาตามขั้นของตนได้ ให้พิจารณา แต่ไม่ใช่พิจารณาในขณะที่จิตสงบ ต่างวาระกัน เมื่อจิตถอยออกจากความสงบแล้วให้ใช้ปัญญาพิจารณา

การใช้ปัญญาพิจารณาก็หมายถึงขั้นนี้แหละ เป็น สถานที่ที่คลี่คลายพินิจพิจารณา เพราะนี่เป็นสิ่งที่เราติดก่อน สิ่งใดภายนอก ติดอันนี้ก่อน ติดขั้นนี้ทำ คืออะไร รูปเป็นสำคัญ รูปกาย กายของเรามีอะไรบ้าง นี่เรียกว่าคลี่คลายแล้วที่นี้ละ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง อันใดที่เหมาะสมกับการพิจารณาของเราเราจับจุด นั้นก่อน ธรรมชาติของสิ่งเหล่านี้ให้ดูทั้งที่เกิดทั้งที่อยู่ของมัน ทั้งความแปรสภาพของมัน เป็นอย่างไรบ้าง แต่ละชั้นละอันนี้มัน เดินทางสายเดียวกันด้วย อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่ปลิกไม่แฉะ ไปทางสายเดียวกัน และมีส่วนที่เป็นอสุภะอสุภังอีกมากมาย ในบางส่วนของร่างกายเหล่านี้ เป็นอย่างไรบ้างพิจารณา นี่ท่าน เรียกว่าปัญญา

แยกแยะดูจะดูภายนอกก็ได้ภายในก็ได้ เป็นมรรคได้ทั้งสองทาง คือทั้งภายนอกทั้งภายใน เมื่อพิจารณาให้เป็นมรรค คือ พิจารณาโดยทางปัญญาเพื่อการถอดการถอน เป็นมรรคได้ทั้ง ภายนอกภายใน ถ้าเราดูเราเห็นเราสำคัญมันหมายเพื่อความ ผูกมัดตัวเอง นั่นก็เป็นสมุทัยได้ทั้งภายนอกภายใน นี้จะอธิบาย

๑๖ หลักเกณฑ์การปฏิบัติ สมาธิ - ปัญญา

ให้ฟังเพียงวาง ๆ ก่อน ไม่ได้พูดให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย เพราะยังมี
แง่ที่จะพูดอีกมากมายในวงแห่งปัญญาในชั้นนี้

เราดูตั้งแต่หนังแต่เนื้อ เอ็น กระดูก เอา ดูเข้าไป
ภายในมันมีอะไรบ้าง นี่คือนิยาม คลื่นคล้ายดูให้เห็นชัดเจน แต่
เวลาพิจารณานั้น เราอย่าเอาความที่ว่าอยากรู้ อยากเห็น อยาก
ให้เป็นอย่างไรโดยถ่ายเดียวเข้าไปทำลายความจริง ความจริง
นั้นเป็นความจริงอยู่แล้ว ให้พิจารณาสอดส่องดูตามความจริงนั้น
แล้วจะเห็นความจริงขึ้นมา เมื่อพิจารณาซ้ำ ๆ ซาก ๆ ดูหลายครั้ง
หลายหนเราจะเห็นความจริงขึ้นมา เช่น อนิจจัง ก็จริงอันหนึ่ง
ทุกขัง จริงอันหนึ่ง อนตตง จริงอันหนึ่ง อสุภะอสุภังแต่ละอย่าง ๆ
จริงไปตามหลักธรรมชาติของตัวเอง นี่มันจริงอย่างนี้ เมื่อจริง
เข้าถึงใจแล้ว ใจย่อมมีความคลายตัวเองออกไปโดยลำดับ จาก
ความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ นี่ท่านเรียกว่าพิจารณา
ทางด้านปัญญา

แล้วพิจารณาภายนอกก็ให้เป็นอย่างนั้น ได้ยินสิ่งใดเมื่อ
จิตที่ควรจะเป็นปัญญาได้แล้ว พอได้ยินก็จะแปรสภาพเป็น
ปัญญาขึ้นมา ได้เห็นก็จะแปรสภาพเป็นปัญญาขึ้นมา ในขณะที่
ได้เห็นได้ยินได้ฟัง สัมผัสสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ จะเป็นเรื่อง
ปัญญาขึ้นมา ๆ เช่นเดียวกับมันเคยสร้างเรื่องกิเลสขึ้นมาในขณะที่
ได้เห็นได้ยินได้ฟังแต่ก่อนนั้นแล ไม่ผิดกันอะไรเลย เมื่อถึงขั้น

ปัญญารู้จักจะรู้เป็นอย่างนั้น นี่ละวิธีการดำเนิน ให้ยึดหลักที่กล่าวมาเป็นทางดำเนิน อย่าหาเรื่องราวใส่ตัว แฝง ๆ เรื่องนั้น แฝง ๆ เรื่องนี้ไป ไม่ถูก หลักใหญ่อยู่ตรงนี้จะให้ยึดเอา

ครูบาอาจารย์ทั้งหลายก็ดี หรือนับตั้งแต่พระสาวกทั้งหลายลงมาก็ดี ท่านหลุดพ้นด้วยอำนาจแห่งกรรมฐาน ๔๐ นี้ ทั้งนั้นแหละ กรรมฐาน ๔๐ นี้แหละเป็นธรรมที่สร้างจิตท่านให้มีความสงบร่มเย็น ต่อจากนั้นไปก็สร้างทางด้านปัญญาให้รู้แจ้งแทงทะลุไปไม่พ้นจากกรรมฐานที่กล่าวมาเหล่านี้เลย เพราะกรรมฐาน ๔๐ นี้ไม่ใช่จะเป็นอารมณ์แห่งสมณะอย่างเดียว ยังเป็นอารมณ์ของวิปัสสนาได้ด้วย เมื่อจิตควรแก่วิปัสสนาแล้ว จะเป็นวิปัสสนาไปได้โดยไม่ต้องสงสัย

ในขณะที่จิตยังไม่เป็นปัญญา จิตยังไม่เป็นวิปัสสนา ก็เอาธรรมเหล่านี้แหละมาอบรมจิตใจด้วยความเป็นสมณะ คือเพื่อความสงบของใจ พอจิตก้าวเข้าสู่ปัญญาแล้ว ธรรมที่เคยเป็นอารมณ์แห่งสมณะนี้แหละ จะแปรสภาพเป็นอารมณ์แห่งวิปัสสนาไปได้โดยไม่ต้องสงสัย นี่ละหลักใหญ่อยู่ตรงนี้

เมื่อการพิจารณาทางด้านปัญญาเกี่ยวกับขั้นนอกขั้นใน พิจารณาอยู่โดยสม่ำเสมอตั้งที่กล่าวนี้ ความรู้แจ้งภายในจิตใจ จะปรากฏขึ้นโดยลำดับลำดับ โดยไม่มีใครบอกไม่มีใครสอน สิ่ง

ไม่เคยรู้จะรู้ขึ้นมา สิ่งที่ไม่เคยละก็จะละ สิ่งที่เคยติดแนบภายในจิตใจของเรา จนไม่คาดไม่ฝันว่าจะแก้จะแยกจะแยะจะตัดกันออกได้ให้ขาด ก็เป็นขึ้นมาให้เห็นอย่างชัดเจนภายในใจ ด้วยอำนาจของปัญญานั้นแล

เพราะฉะนั้นปัญญาจึงเป็นธรรมชาติที่แหลมคมมากกว่าสมาธิเป็นไหน ๆ ถ้าเรายังไม่เคยก้าวทางด้านปัญญามีแต่เพียงสมาธิ ก็จะเห็นว่าสมาธินี้เป็นความละเอียดมาก เพราะจิตที่เป็นสมาธิเต็มภูมิ ต้องสร้างความละเอียดให้ผู้ยังไม่เคยรู้เคยเห็นทางด้านปัญญาว่า ตัวนี้เป็นผู้ละเอียดแหลมคมมาก ละเอียดมากได้จริง ๆ โดยไม่ต้องสงสัย

แต่พอก้าวออกทางด้านปัญญาแล้วจะเห็นสมาธินี้...เหมือนกับเราเดินทางไปเจอตะกั่ว ที่แรกก็ว่าเป็นของดี พอไปเจอเงินเข้าก็ทิ้งตะกั่ว พอไปเจอทองเข้าก็ทิ้งเงินแบบนั้นแหละ เรื่องเราผ่านสมาธิเป็นขั้น ๆ ขึ้นไปหาปัญญาเป็นขั้น ๆ จนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้น เป็นเช่นเดียวกับเราปล่อยวางสิ่งนั้น ๆ ก้าวผ่านไปโดยลำดับลำดานั่นเอง ดังที่กล่าวมานี้ไม่ผิด หากเป็นไปในหลักธรรมชาติของจิตนั้นละ ความละเอียดของปัญญาเป็นเช่นนั้น

ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน ๑๙

ที่นี้ธรรมชาติอันหนึ่งที่มีมันแทรกที่เหมือนกับว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับจิตนั้น มันอยู่ที่จิต เพียงสมาธิจะไม่มีโอกาสไม่มีทางทราบได้เลย จะกลืนกันทั้งเนื้อทั้งกระดูกทั้งก้างนั้นแหละ ถ้าเป็นอาหารก็ดี แล้วก็ติดคอตายอยู่นั้นไม่ไปถึงไหน ถ้าไม่ใช้ความพินิจพิจารณาคลี่คลายออกโดยทางปัญญาแล้ว เราจะไม่ทราบความละเอียดของกิเลสประเภทที่ฝังจมอยู่ภายในจิตใจ แล้วก็แผ่พังพานออกไปทางรูป ทางเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แผ่พังพานออกไปนั้น รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ทิวทัศน์ โลกธาตุ ไปเที่ยวยึดได้หมด ออกจากธรรมชาติที่ละเอียดที่สุดของกิเลสประเภทหนึ่งภายในจิตใจนั้นแล นี่ละมันสร้างเรื่องราวขึ้นมาภายในตัว แล้วแผ่อำนาจสาธิตกระจายไปทั่วโลกธาตุทั้งสาม

กามโลก รูปโลก อรูปโลก ถ้าไม่ใช่จิตดวงนี้ไปเกิดดวงไหนจะไปเกิด อะไรจะไปเกิด สิ่งทีละเอียดที่สุดพวกพรหมโลก เหล่านี้ก็เหมือนกัน อะไรจะไปเกิด มีแต่จิตทั้งนั้นไปเกิด เพราะธรรมชาติที่แฝงอยู่ภายในจิตนั้นผลักดันให้เป็นไปเอง ให้ไปเกิดนี่ละปัญญาเมื่อสร้างเข้าไป มันเห็นเข้าไปอย่างนี้เอง เห็นชัดเข้าไป ๆ ไม่ต้องไปถามใคร นั่นละผู้ปฏิบัติไม่อัศจรรย์พระพุทธรเจ้าจะอัศจรรย์ใคร สิ่งเหล่านี้พระพุทธรเจ้าสอนแล้วทั้งนั้น

เมื่อปัญญาหยั่งเข้าไป ๆ แล้ว จะเห็นความละเอียดของทั้งกิเลสของทั้งปัญญาไปพร้อม ๆ กัน เมื่อได้เห็นชัดทั้งสิ่งที

๒๐ หลักเกณฑ์การปฏิบัติ สมาธิ - ปัญญา

ยึดมั่นถือมั่น ทั้งตัวผู้ยึดมั่นถือมั่นแล้วว่าเป็นภัยด้วยกัน ทำให้จะไม่
ไม่ถอดไม่ถอน ทำให้จะไม่สลัดปล่อยทิ้งลงได้แล้ว ต้องปล่อยทิ้งได้โดย
ไม่ต้องสงสัยปัญหานี้แหละพาให้สลัดปล่อยทิ้งได้เพราะเห็นด้วยปัญญา
ท่านกล่าวไว้เป็นบทบาฬีว่า นตฺถิ ปญญาสมา อภา ความสว่าง
กระจ่างแจ่มใสด้วยปัญญาไม่มี จะสว่างกระจ่างแจ้งที่ไหนเล่า
ปัญญา ต้องสว่างกระจ่างแจ้งลงในจุดที่มีมืดดำ ที่เคยเกิด
เคยตายนั้นแหละ ได้แก่ดวงใจของตัวเอง นี่มันมืดที่ตรงนี้ไม่ใช่มืด
ที่ไหน มันหลงที่ตรงนี้ไม่หลงที่ไหน ตัวนี้พาให้เกิด ตัวนี้พาให้ตาย

ภพใดแดนใดก็ตามไม่พ้นจากจิตดวงนี้แล เป็นผู้พาให้
ไปเกิดแก่เจ็บตาย อยู่ในทุกแห่งทุกหน ในภพน้อยภพใหญ่
ภพนั้นภพนี้ไม่มีสิ้นสุด ก็เพราะธรรมชาติที่ละเอียดแหลมคมมาก
กลมกลืนกันอยู่กับจิตดวงนั้น นั่น ที่นี้เมื่อปัญญาได้หยั่งทราบลง
ไปโดยลำดับลำดับตั้งแต่เบญจขันธ์นี้เป็นของสำคัญ เอาส่วน
หยาบนี้ก่อน มันหากเป็นของมันเอง ไม่ได้บอกว่าเอาส่วนหยาบ
ก็ตามมันหากเป็น เพราะมันกระเทือนจิตอยู่ตลอดเวลาอุปอันนี้

ไม่ว่ารูปนอกไม่ว่ารูปในมันกระเทือนกันอยู่ตลอดเวลา ให้
เป็นอารมณ์อยู่อยู่เสมอ ก็เพราะรูปนอกกับรูปใน รูปเขากับรูปเรา
รูปหญิงกับรูปชาย เสียงหญิงเสียงชาย เสียงเขาเสียงเรา สัมผัส
เขาสัมผัสเราแหละ เป็นสิ่งที่กระทบกระเทือนจิตใจอยู่ตลอดเวลา
นี่เมื่อพิจารณาลงไปมันจะทราบสิ่งเหล่านี้ก่อน เมื่อทราบสิ่ง

เหล่านี้แล้วก็จะสลัดเข้ามา ปล่อยเข้ามา จนกระทั่งถึงร่างกาย
ของตัวเองก็สลัดเข้าไปเรื่อย ๆ นี่ปัญญาเหมือนกับไฟได้เชื้อ
เผาเข้าไป ๆ ตรงใดจุดใดที่มีเชื้อไฟอยู่ไฟจะลุกลามเข้าไปตรงนั้น
เข้าจนกระทั่งถึงเวทนาเป็นส่วนละเอียด

เมื่อออกจากรูปไปแล้วจะเข้าถึงเวทนา เวทนาอะไร
กายเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เหล่านี้ จะเห็นว่าเป็นอาการ
อันหนึ่ง ๆ ที่ออกมาจากใจทั้งนั้น เกิดแล้วดับ ๆ เวทณาก็คือ
ความทุกข์ ความทุกข์ไม่ทราบตัวเอง แต่เป็นจิตเป็นผู้ทราบ และ
ความสำคัญมันหมายถึงที่ออกมาจาก อวิชชาปจฺจยา นั้นทำให้
ยึดมั่นถือมั่น ทั้งสุขเวทนา ทั้งทุกข์เวทนา ทั้งอุเบกขาเวทนา ยึด
ไว้ทั้งนั้น ถ้างงได้หลงตัวจิตแล้ว จิตจะพาให้หลงสิ่งเหล่านี้ทั้งหมด
แต่เมื่อได้รู้แล้วจะรู้เข้าไปโดยลำดับลำดับจนกระทั่งถึงตัวจิต เวทนา
ก็รู้ รู้ก็ปล่อย สัญญา สังขาร วิญญาณ ปล่อย นั่น ไม่มีใครบอก
หากรู้เอง นี่ละเรียกว่าปัญญา ปัญญาฉลาดอย่างนั้นเอง แหลมคม
อย่างนั้นเอง รู้ชัด ๆ ไม่มีใครมาบอกก็รู้เอง ๆ และปล่อยเข้าไป ๆ
สุดท้ายก็ขาดสะบั้นไปทั้ง ๆ ที่ขั้นกับจิตนี้อยู่ด้วยกันครองกัน
อยู่นะ

รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่งเคยเป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกันกับจิต ได้กลายเป็นคนละชิ้นละอันแล้ว จิตดวงนั้น
เป็นเหมือนกับเกาะอันหนึ่งที่อยู่ในท่ามกลางมหาสมุทร ได้แก่ รูป

เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันเป็นน้ำ ที่นี้เวลาพิจารณาเข้าไปอีก พิจารณาเข้าไปจนกระทั่งถึงตัวจิตซึ่งเป็นเกาะอันนั้น แยกพิจารณาอยู่นั้นเช่นเดียวกับเราพิจารณาภายนอกมีรูปชั้นนี้เป็นต้น โดยทาง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แยกเข้าไป ๆ พิจารณาเข้าไป สุดท้ายเกาะนั้นก็พังทลาย

ความจริงนั้นเกาะคืออะไร นั้นแหละตัวกิเลส ตัวอวิชชา ตัวที่ละเอียดแหลมคมที่สุด สมาธิเข้าถึงได้ยังไงธรรมชาตินั้น เข้าไม่ถึง แต่ปัญญาฟังได้ฟังซิ ไม่เจอไม่เห็นฟังได้ยังไง นี่ละปัญญาฟังได้ เกาะนั้นจนไม่มี ไม่มีเหลือ อ้อ เกาะนั้นมันเป็นเกาะอะไร ก็เกาะ อวิชชาขบถจลา สขุขารา เกาะแห่งภพ เกาะแห่งชาติ เกาะแห่งความเกิดแก่เจ็บตาย เกาะแห่งมหันตทุกข์ของสัตว์โลกนั่นเองจะเป็นอะไรไป นี้รู้ชัดเจน

เมื่อธรรมชาติอันนั้นได้พังลงไปแล้ว ไม่มีเกาะไม่มีดอน จิตที่บริสุทธิ์เต็มที่แล้วไม่มีสีไม่มีแสง ไม่มีคำว่าความสว่าง กระจางแจ้ง ไม่มีคำว่าอับเฉา เอามาพูดไม่ได้ เพราะสิ่งเหล่านั้นเป็นเรื่องของสมมุติทั้งหมด เมื่อจิตได้ผ่านนี้ลงไปแล้วไม่มีใครบอกก็รู้ แต่ไม่มีคำว่าสว่างกระจางแจ้งดังที่โลก ๆ ทั้งหลายคาดกัน หรือเราเองก็เคยคาดจะว่ายังไง เราเคยคาดเป็นยังไง คาดมันเป็นยังไง ที่นี้ความจริงกับความคาดผิดกันอย่างไรบ้าง เมื่อได้เข้าถึงความจริงแล้ว ใจความคาดความหมายมันก็ลุ่มละลายของมันไปเอง

ล้มละลายไปเอง โดยเข้ามาคัดค้านความจริงนี้ไม่ได้เลย นี่ละการ
ตัดภาพตัดชาติ

การสร้างปัญญาขึ้นมาเพื่อรู้ในสิ่งที่ควรรู้ในสิ่งที่ควรเห็น
ท่านว่า นตฺถิ ปญฺญาสมมา อภา สว่างลงที่ตรงนี้แหละ ตรงที่
มันมืด เกาะนั้นแหละเป็นธรรมชาติอันหนึ่งให้ติด ให้มองไม่ทั่วถึง
ก็คือเกาะนั้นเอง เกาะแห่งอวิชชา มันเกาะอยู่ในที่จิตนั้น
ติดอยู่กับจิต เมื่อถูกพังทลายลงไปไม่มีเหลือแล้ว

ลำพังโดยธรรมชาติของจิตแท้ ๆ แล้วจะไม่ใช่เกาะ
จะไม่ใช่จุด จะจับให้ได้ว่าเป็นจุดแห่งความสว่างก็ไม่ได้ จะว่า
ส่องใสก็ไม่ได้ จะว่าเศร้าหมองก็ไม่ถูกโดยประการทั้งปวง ถ้าเป็น
น้ำก็ไม่มีสี คือน้ำที่สะอาดเต็มที่ย่อมไม่มีสี ถ้าต้องการจะให้
เป็นสีก็เอาอะไรลงไปคลุกเคล้ากับน้ำ น้ำก็ปรากฏเป็นสีนั้น ๆ ขึ้นมา
จิตก็เหมือนกัน จิตที่บริสุทธิ์เต็มที่แล้วย่อมปราศจากสีสังขาร
โดยประการทั้งปวง ไม่มีในจิตดวงนั้น นั้น ทั้ง ๆ ที่รู้ยั้งนหาก
ไม่ใช่อะไรทั้งนั้น นี่ท่านว่าโลกุตตรธรรมเต็มภูมิ ธรรมเหนือโลก
เหนืออะไร ก็เหนือธาตุเหนือขันธ์ เหนือสิ่งทั้งปวงที่เราเคยคาด
เคยคิดเคยติดเคยพันมาแต่ก่อนนั้นแหละ มันไม่ติดไม่พันไม่ยึด
ไม่ถือ ปล่อยไปหมดโดยประการทั้งปวง

๒๔ หลักเกณฑ์การปฏิบัติ สมาธิ - ปัญญา

นี่คือการพิจารณาการภาวนา ตั้งแต่เริ่มต้นบริกรรมภาวนามาโดยลำดับลำดับ ก้าวไปอย่างนี้ ๆ อย่าให้ออกนอกคู่นอกทาง ให้ดำเนินตามครูบาอาจารย์ท่านสอนอย่างไร เหมือนพระพุทธเจ้าท่านสอนอย่างไร พระสาวกยึดเป็นหลักเป็นเกณฑ์ ไม่เคลื่อนคลาด จนกระทั่งถึงความหลุดพ้น ด้วยการยึดหลักสวางชาตธรรมของพระพุทธเจ้าให้แนบสนิทกับใจ กลายเป็นสาวกอรหันต์ขึ้นมา ๆ

เห็นไหมพวกเรา ได้กราบไหว้บูชาอยู่ทุกวันนี้เป็นโมฆะเมื่อไร เป็นของพูดเล่นเมื่อไร พุทฺธ สรรณํ คจฺฉามิ เป็นของเล่นเมื่อไร เป็นของจริงแท้ ๆ ธรรมะที่พระพุทธเจ้าได้สร้างขึ้นมา เป็นความสว่างกระจ่างแจ้งแก่โลกแก่สงสารเป็นของเล่นเมื่อไร เป็นของจริงโดยแท้ สงฺฆํ สรรณํ คจฺฉามิ เป็นผู้หลุดพ้นตามเสด็จพระพุทธเจ้าทันโดยแท้ไม่มีทางสงสัย

ขอให้สร้างใจของเราให้เป็นอย่างนั้นเถอะ เราจะยอมรับหมด พระพุทธเจ้ามีก็พระองค์ กี่ล้านก็อะไรไม่สงสัย ธรรมเป็นยังไงไม่สงสัย เพราะเป็นอยู่ที่ใจนี้แล้ว ใจเป็นผู้รู้ ใจเป็นผู้เห็น ใจเป็นพุทธะ ใจเป็นธรรมะ ใจเป็นสังฆะผู้ทรงความบริสุทธิ์ของตนไว้เต็มลัดเต็มส่วนแล้วจะสงสัยพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ที่ไหน ยืนยันกันที่ใจดวงนี้เอง นี่ละปัจจุบันจิตปัจจุบันธรรม ท่านเรียกว่า อกาลิโก อกาลิกจิต อกาลิกธรรม เป็นอันเดียวกันอยู่ภายในจิตของผู้ปฏิบัติ ของผู้หลุดพ้นนั้นแหละเป็นที่ไหนไป

ฉะนั้นจึงขอให้ทุก ๆ ท่านได้นำไปประพฤติปฏิบัติ อย่า
ท้อแท้อ่อนแอ อย่าโลเลโลกเลก อย่าเห็นว่าอันนั้นดีอันนี้ดี ไม่มี
อะไรแหละ ในโลกนี้เต็มไปด้วยกอง อนิจจัง ทุกขัง อนตตา ทั้งเขา
ทั้งเรา เห็นกันแล้วเจอกันแล้วไม่ได้บ่นให้กันอยู่ไม่ได้ ต้องบ่นสู่
กันฟัง เพื่อเป็นทางระบายความทุกข์ทั้งหลายที่มันอัดอั้นตันใจ
จะตายนั้นแหละออกมา เขาก็ระบาย เราก็อธิบาย สุดท้ายก็มีแต่
ลมเท่านั้น ทุกข์ไม่ได้ออกมาจากหัวใจ เพราะอะไร ก็เพราะไม่มี
อะไรเป็นของอัครรรยน์นั่นเองภายในโลกนี้ แม้แต่จิตของเราเอง
แทนที่จะเป็นของอัครรรยน์ ก็บรรจุความทุกข์ความทรมานไว้เสีย
อย่างเต็มเอี้ยด แล้วก็มาระบายกันเท่านั้น เป็นประโยชน์อะไร
ให้พิจารณา

นักปฏิบัติเป็นนักไคร่ครวญ พระไม่ไคร่ครวญไม่มีใคร
ไคร่ครวญในโลก เพศของพระเป็นเพศละเอียด เป็นเพศที่สุขุม เป็น
เพศที่พิจารณา เป็นเพศที่อดที่ทน เป็นเพศที่ไคร่ครวญมาก
เป็นเพศที่มีความเพียร ไม่ใช่เป็นเพศที่กินแล้วนอนนอนแล้วนิน
ซีเกียจซีคร้านท้อแท้อ่อนแอ ทำอะไรไม่คิดไม่อ่านดังที่เห็น ๆ อยู่
นี้ วันหนึ่ง ๆ ออกจะแตก การแนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อน มองดูกิริยา
อาการ มองดูอะไรมันหากโดนหูโดนตา และเข้าไปโดนหัวใจอยู่
จนได้ สอนเท่าไรมันก็ไม่ฟัง ให้นำไปพิจารณาซิ

๒๖ หลักเกณฑ์การปฏิบัติ สมาธิ - ปัญญา

คนเราที่โง่ ๆ อยู่ที่นี่แหละ เมื่อได้ฝึกหัดตัวของตัวให้เป็นไปตามหลักกรรมพระพุทธเจ้าแล้วจะเป็นผู้ฉลาดขึ้นมาโดยไม่ต้องถามใครแหละ เอากรรมะพระพุทธเจ้าละเป็นเครื่องส่องทางดำเนินลงไป ๆ หากจะมีวันฉลาดจนได้แหละ ถ้าฉลาดไม่ได้พระพุทธเจ้าท่านจะสอนไว้ทำไม พระองค์ทรงเคยฉลาดจากการฝึกการทรมานมาแล้วนี่ พระสงฆ์สาวกก็เหมือนกัน พระพุทธเจ้าวิเศษด้วยธรรม พระสาวกก็วิเศษด้วยธรรม เราก็พยายามฝึกตนของเราให้ฉลาดด้วยธรรมบ้างซิภายในใจ

ครูบาอาจารย์ก็หมดไป ๆ หาที่เกาะที่ยึดไม่ได้นะ หมดไป ๆ แพทย์จะว่าจริง ๆ แล้วเดี๋ยวนี้นะ การสอนจิตตภาวนาเป็นของสำคัญมาก พูดแล้ว สาธุ เราไม่ได้ประมาทคัมภีร์โบลานตำรับตำราอันนั้นเป็นตู้เป็นหีบยามีอยู่มาก เป็นประโยชน์ด้วยกันทั้งนั้นแหละ ยานี่ในตู้นี้แหละแต่ละขวด ๆ แต่ละชั้นละอันเป็นประโยชน์ทั้งนั้น แต่ผู้ฉลาดที่จะนำมาใช้นั้นนะมันฉลาดใหม่ ถ้าผู้นำมาใช้ไม่ฉลาดก็ไม่เกิดผลประโยชน์อะไร นอกจากจะเกิดโทษอีกด้วยซ้ำ นี่ละเป็นข้อเทียบเคียง ต้องเป็นหมอเท่านั้นเป็นผู้จะนำยาเหล่านั้นมาใช้ได้ เป็นผลประโยชน์แก่คนไข้ ผู้ไม่ใช่หมอเป็นไปไม่ได้ นอกจากจะทำให้คนไข้ตาย

นี่ละพระพุทธเจ้า พระสาวกเป็นหมอชั้นเอก นำธรรมโอสถนี่ละคือยามาสอนสัตว์โลก จึงสอนด้วยความแม่นยำถูกต้อง

ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน ๒๗

ทุกสิ่งทุกอย่าง ตั้งแต่พื้น ๆ แห่งกรรมจนกระทั่งถึงวิมุตติธรรม ไม่มีผิด ไม่มีคลาดเคลื่อน จึงเรียกว่าสวากขาตธรรม ตรัสไว้ชอบแล้ว ๆ และดำเนินมาชอบแล้ว ทั้งรู้ชอบแล้ว ทั้งพระพุทธรเจ้าและสาวกทั้งหลายรู้ชอบแล้ว สอนลูกศิษย์ลูกหาท่านจึงสอนด้วยความถูกต้องแม่นยำ

บรรดาศิษย์ทั้งหลายที่เข้าไปอาศัยครูบาอาจารย์แต่ละองค์ๆ ล้วนแล้วแต่เป็นพระอรหันต์ ๆ ทำไมท่านจะสอนคลาดเคลื่อนล่ะ ท่านจะสอนผิดพลาดไปล่ะ ก็เมื่อท่านรู้อยู่อย่างเต็มใจ เห็นอยู่อย่างเต็มใจในธรรมทั้งหลาย บริสุทธิ์พุทโธเต็มที่แล้ว ท่านจะสอนผิดที่ตรงไหน ต้องสอนถูกต้องแม่นยำ ผู้เข้าไปเกี่ยวข้องต้องตายใจได้เลย ผากเป็นผากตายได้เลย กลับตาได้ให้ท่านจง ไม่สงสัยว่าจะจูงลงนรกอเวจีที่ไหน จะจูงเพื่อมรรคผลนิพพานทั้งนั้น เพื่อความพ้นทุกข์โดยถ่ายเดียว ท่านผู้รู้จริงเห็นจริงท่านสอนอย่างนั้น ท่านจงอย่างนั้น ท่านอบรมอย่างนั้น

เพราะฉะนั้นเวลาพระพุทธรเจ้าแสดงธรรมแต่ครั้งละคราวนี้ ผู้บรรลุมรรคผลนิพพานจึงมีมาก จะไม่มีมากยิ่งขึ้น ก็มีแต่ธรรมของจริงล้วน ๆ ออกมาจากพระทัยที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ ผู้หาของจริงอยู่แล้ว ทำไมจะไม่ยึดเอาของจริงได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยเต็มหัวใจเล่า นี่ละที่ความจริงของผู้รู้ธรรมเป็นเช่นนี้ เช่นเดียวกับหมอบริฎฎาที่เรียนมาแล้วด้วยความถูกต้องแม่นยำ ทดสอบทุกสิ่ง

๒๘ หลักเกณฑ์การปฏิบัติ สมาธิ - ปัญญา

ทุกอย่างตลอดหยูกยาและวิชาความรู้ นำมาใช้จึงไม่ผิดพลาด นี้ก็พระสาวกทั้งหลายท่านเป็นเช่นนั้น และครูบาอาจารย์ทั้งหลาย ก็เหมือนกัน ผู้ที่ท่านได้ดำเนินมาแล้ว ผิดก็เป็นครูท่าน ถูกเป็นครูท่าน นำเอาทั้งผิดทั้งถูกนั้นแหละมาสั่งสอนบรรดาลูกศิษย์ ลูกหาด้วยความถูกต้องแม่นยำ จะไม่ผิดเหมือนอย่างท่านที่เคยดำเนินมาก่อน

การสอนจึงลำบากนะ การสอนทางด้านจิตตภาวนา เพียงแต่เราจะจดจำเอาจากคัมภีร์โบราณมานั้น ดังที่กล่าวแล้วว่า สาธุ ไม่ได้ประมาท เราจะนำมาสอนไม่ถูกต้อง เพราะเราไม่รู้ว่าจะกรรมะ บทนั้น ๆ จะสอนเวลาใด สอนในกาลใด สอนในขณะใด ในขั้นใด ภูมิใดของจิตตภาวนา ของแต่ละชั้นละภูมิของผู้บำเพ็ญทั้งหลาย นี่สอนไม่ถูก นำมาใช้ไม่ถูก แต่ถ้าเป็นผู้รู้แล้วเห็นแล้วในทางภาคปฏิบัติ นับตั้งแต่สมาธิขึ้นไปจนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้นแล้ว จะสอนตรงไหนสอนได้ทั้งนั้น เพราะรู้แล้วทั้งนั้นนี่ ใครจะควรสอน อยู่ในกรรมบทใด ควรจะได้สอนในกรรมแขนงใดแงใด ๆ รู้เข้าใจ ๆ ต้องสอนได้ถูกต้องโดยไม่ต้องสงสัย นี่ละจึงเป็นที่นอนใจ บรรดาลูกศิษย์ทั้งหลายที่ไปหาครูบาอาจารย์ผู้ท่านถูกต้องแม่นยำแล้ว ผลจึงเป็นที่คาดหมายกันได้ว่าไม่สงสัย จึงขอให้ทุก ๆ ท่านได้ตั้งอกตั้งใจ

ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน ๒๙

เวลานี้เราอยู่ด้วยกันไม่ใช่เป็นของเที่ยงแน่นอนหนามันคงอะไร
นี่กะ พัดพรากจากกันไปทั้งไปทั้งมาทั้งเป็นทั้งตาย พัดพราก
กันอยู่ตลอดเวลา คำว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จะเป็นอะไรไป
ถ้าไม่ใช่เป็นตั้งแต่พวกเรานี้ไปทุกรูปทุกนาม จนกระทั่งถึงครอบ
โลกธาตุ มันเป็นแบบเดียวกันหมด จะมานอนใจได้หรือ

การเกิดแก่เจ็บตาย ไม่ใช่เป็นของชินชาหน้าด้านนะ
เป็นทุกข์จริง ๆ เช่นอย่างไฟเผาเรานั้นละ เราชินชาได้ไหมไฟเผาเรา
ทุกข์เผาเราก็เหมือนกัน ทุกภพทุกชาติ เกิดต้องมีความทุกข์มาแล้ว
พอเริ่มเกิดก็เริ่มทุกข์มาแล้วจะว่ายังไง เริ่มปรากฏทุกข์ขึ้นมาอย่าง
ชัด ๆ แล้วตายก็เหมือนกัน ความเป็นอยู่แต่ละภพละชาติหา
ความสุขความสบายที่ไหนได้ เป็นแต่เพียงไม่พูดออกมาทุกขณะ
ที่ทุกข์แสดงตัว ภายในร่างกายของเราและสัตว์ทั้งหลายเขาก็เป็น
อย่างเดียวกัน

เพราะอำนาจของกิเลสนี้แหละเป็นตัวสำคัญที่สุด ที่
สร้างทุกข์ให้สัตว์โลกโดยทั่วกัน ได้รับความลำบากลำบากไม่สงสัย
จึงขอให้พากันพิจารณาให้เห็นโทษของสิ่งเหล่านี้ ซึ่งมีอยู่
ภายในจิตใจของเรา อย่าได้ชินชากัน และรีบเร่งขวนขวาย
คุณงามความดีที่จะให้หลุดพ้นจากมันเสีย ได้วันไหนขณะนี้ยังเป็น
ของที่วิเศษที่สุดแล้ว ในเรื่องการพ้นจากทุกข์นะ

เอาละการแสดงก็เห็นว่าสมควร เอาเท่านี้ เริ่มปรากฏแล้ว
(เหนื่อย)